

Tér és idő függvényei Fekete Zsolt képein

Fekete Zsolt munkái ötvözik a fotóművészet és a koncept fotó módszereit. Munkássága témakörökbe rendeződik, projektjei alapjául szociális/társadalmi vagy földrajzi csomópontok (az *Ikland*, a *Hétfák* és a szászrégeni projekt) szolgálnak, ill. *Az idő fényképe* sorozat Erdély 19. századi tájfotóira épül. Ami az előző három projekt konkrét motívumait illeti, Fekete munkássága rokonítható a szociofotóval is: helyszínei a társadalom perifériáján találhatóak, és ennek következtében az emberi nyomor jelei is folyton-folyvást megmutatkoznak. A periféria pedig, mint olyan konkrét vagy mentális tér, amely sohasem lesz a dinamikus és egységes változás színtere, jellemző módon, lassabb ritmusával inkább őriz: a centrumok fejlődésének töredékeit, maradványait. A periféria így sajátos struktúrákat működtet, amelyekben a társadalom különböző faktorai rétegződnek és keverednek egymással. Viszont annak ellenére, hogy a fotók ennek a társadalmi valóságnak a motívumait és konkrét részleteit jelenítik meg, mégsem dokumentarista jellegűek: amit újra és újra megragad az alkotó, az a konstrukciók egyedi jellege.

A hatás egyszerre reális és szürreális; kulcsa egyrészt a képi minőségre fektetett hangsúly; a médium teljes uralása által jöhet létre a képek markáns, kifinomult karaktere, amelyben teret kap a szereplők egyéni világa is.

Helyszín és történet

Fekete módszere (még ha nem is rigorózan, csak természetes flexibilitással alkalmazza) a következő: feltérképezi és kiválasztja a helyszínt (ill. valamilyen konkrét személyes vonatkozás okán kapcsolatba kerül vele), majd visszajár és megfigyeli: a terek életét, belső jelenségeiket próbálja felderíteni.

A *Hétfák* sorozat Marosvásárhely egyik szimbolikus helyén játszódik. Maga a terület a város határában, a folyó partján van; több mint száz évig népszerű piknikező- és fürdőhely volt, hét fekete nyárfával. Ezek közül mára egyetlen fa sincs meg (volt ugyan két akció is, amelynek során újraültették azokat, először a kisebbségi politikai erők, másodsorban a civilek kezdeményezésére – ebben az alkotó is részt vett –, de egyik csemete sem maradt meg), a hely sem annyira látogatott, viszont szimbolikus térként él az emberek emlékezetében, és általában a polgári világ nosztalgiája övezi. Fekete a terepet feltérképezve a hely kollektív mentális képétől eltérő szimbolikát talált: a hét hajléktalan jelenléte a térben szerves része a valóságnak és egyszerre mitikus is. A létező-nemlétező hely így nem csak hogy fizikai, képi testet ölt a fotókon, hanem kiegészül a realitással és fel-

Fekete Zsolt

táruznak rétegei a néző előtt: élettér múltban és jelenben, hétköznapi és ünnepi, emberi és üres, idealizált és elhagyatott, valóságos és képzeletbeli. A *Hétfák* projekt lezárult.

Az *Ikland* projekt is földrajzi helyhez, Ikland településhez kötődik; ez a projekt azonban időről időre aktualizálódik valamilyen új adalékkal: régi rendszerek intézményei, az emberi történet személyes perspektívái, a múlt a jelenben, a jelen a múlt formáiban, a látomás, és egyéb (természeti) jelenségek.

Az alkotó friss projektje a régi: itt a Kerek-erdő rezidens program alatt feltárt viszonyok más típusú perifériát rajzolnak ki. A nyomor jelenléte nem annyira erőteljes, és a tér inkább a különös és a mindennapi keveredésében elevenedik meg. A sajátos mulandóság-állandóság mellett a közösséges hétköznapiak monumentalitása valósul meg ezeken a fotókon.

A fotók helyszíne a látszólag kietlen táj: üres terek a természetben, amelyek nem tartoznak kimondottan a vad természethez, az ember nyoma is valahogy jelen van bennük. Fekete ezeket a történeteket hozza felszínre, amelyek a kiválasztott *színpadon* a nap különböző pontjain mennek végbe. A történet kifejezés viszont nem szó szerint értendő: sokkal inkább történés, amelyet a véletlen vagy a sors koreografál. A rögzített képek mögötti történet abban merül ki, hogy a szereplő megjelenik a helyszínen; az esemény a különböző tényezők együtthatása, adott pillanatban, adott helyszínen. Az ábrázolt alanyok teljes lényükkel jelen vannak a fotón, miközben jelenlétük nem válik illusztratívává, és túlzottan bizalmassá, tolatódóvá sem. Ott van az emberi alak, a karakter, egyéni kisugárzásával és teljes fizikai valójával, minden részletében. Mindezek a specifikus jellegek szépen kidomborodnak a mű világában, szükség is van rájuk. De a hangsúly nem a konkrétumokon van: az egyéni jelenlét az általános *emberi* (jelen)létet testesíti meg, az adott körülmények és a helyszín plasztikus jellemzői pedig a momentum megismételhetetlenségét.

Mulandóság sugárzik a fotókról: adott időpontról van szó, de ezek a helyszín–szereplő találkozások valójában időtlennek tűnnek; mindegyik olyan, mintha az egyetlen létező, örök valóság lenne. Az egyedi konstellációkra fordított figyelem miatt pedig az ismétlődő helyszín sem ugyanaz, inkább csak párhuzamos lehetőségek, párhuzamos univerzumok kerülnek egymás mellé.

A helyszín stabil fluktuációja

Az idő fényképe c. projekt némiképp különbözik az előbb említettektől: Fekete újfotózza Orbán Balázs és Veress Ferenc 1860-as/70-es években készült erdélyi tájakról, településekről készült fotóit, ugyanazt a látószöveget keresve, a nagy formátumot megismételve, s egyúttal megpróbál belehelyezkedni a százötven évvel ezelőtti fotográfusok „felvilágosult, humanista, európai” szellemiségébe, „régiók határain túl ívelő, erdélyi puritanizmusuk”-at követve (az alkotó szavai, kérdez: Cs. Lengyel Beatrix, Magyar Nemzeti Múzeum). Amit a témától automatikusan várunk, az az enyészet megjelenítése. A képpárok tájai azonban nem csak az erózió jeleit hordozzák: egyrészt a természet és az emberi aktivitás mozgásai, terjeszkedése (tehát az élet jelei) ugyanúgy megtalálhatóak rajtuk, másrészt pedig mindkét (vagy mindhárom; esetenként három fotó készül) látvány valamilyen szempontból élő teret láttat. Élőt, de egyben élettelen, nemlétezőt is, és ez nem csak a fotográfia–halál (Barthes) asszociációnak köszönhető. A régi kép valóságát nem ismerjük, mert nem tapasztaltuk, így akár konstruált kép is lehetne. A kortárs fotó látványa pedig nem létezik, mivel nézőpontja múltbéli ponthoz alkalmazkodik – ebből a perspektívából és így ma már nem szoktunk ezekre a látnivalókra tekinteni, az élet folyamatosan átrendezi mind a fizikai, mind a mentális koordinátákat. Így történik, hogy a képpárokat/triókat szemlélve kívül kerülünk téren és időn, és ebben a meghatározhatatlan pontban lelünk valami különös nyugalomra.